

# Pratikte Anarşist Ekonomi

Anarşist Ekonomi Tartışmaları (6)

Uri Gordon

16.11.2013

# İçindekiler

Anarşist Ekonomik Pratigin Çeşitleri	5
Çekilme . . . . .	5
Anarşist sendikalar . . . . .	5
İşyeri ve üniversite işgalleri . . . . .	6
Kooperatifler ve komünler . . . . .	7
Yerel para birimleri . . . . .	7
Bomba Değil Gıda . . . . .	7
Bedava dükkanlar ve “gerçekten, gerçekten bedava pazarlar” . . . . .	8
Kendin-Yap kültürüyle üretim . . . . .	8
Elektronik Kolektifler . . . . .	9
Anarşist Ekonomi ve Devrimci Strateji	10

*Meydan Gazetesi'nin Anarşist Ekonomi Tartışmaları yazı dizisinin bu sayıdaki yazısını, yine anarşist ekonomi üzerine yakın zamanda yapılan bir derleme kitap çalışmasından aldık. "Özgürlüğün Birikimi-Anarşist Ekonomi" adıyla AK Yayınları'ndan 2012 yılında çıkan bu kitap, küresel kapitalizmin derinleşen krizinin analizi ile yetinmeyip, anarşizmin tarihini ve günümüzdeki pratiklerini de göz önüne alıyor ve kapsamlı anarşist ekonomik bir vizyon oluşturuyor. Kitap aynı zamanda, anarşist geleneğe uygun olarak, ekonomi teorisyenlerini, farklı uzmanlıkları olan yazarlarla, tarihçilerle ve eylemcilerle buluşturuyor. Özellikle ekonomi deneyimleri barındıran bölümden çevirdiğimiz Uri Gordon'un yazısının, Anarşist Ekonomi Tartışmaları yazı dizimizle benzer kaygıları taşıyor oluşu bu sayıda yer vermemizin temel nedenleri arasında. Kitapla ilgili devam etmekte olan başka bir çalışmamızı, yakın bir zamanda sizlerle paylaşmayı hedefliyoruz.*

Kapitalizmi eleştirmek, açıkça anarşist bakış açısıyla bile olsa yeterli olamaz. Sadece özgür ve eşit ekonomik düzenlemelerin modellerini kurmak da, ne kadar ilham verici ve gerçekçi olsa da yeterli olamaz. Bunlara ek olarak, anarşist ekonomi tartışması buradan oraya gitmenin yollarına bir bakışı da içermelidir. Diğer bir deyişle, anarşist ekonomiyi günümüzdeki pratikler açısından incelemek ve bunların daha genel bir devrimci anarşist strateji bağlamındaki rollerini değerlendirmek gerekir.

Bu bölümde anarşistlerin ve sempatizanlarının bugün uyguladıkları mevcut ekonomik pratikleri tarayıp değerlendirerek böyle bir tartışmayı başlatmaya çalışıyorum. Anarşistler, geleneksel, kar-odaklı kapitalist ekonomiden ayrılan ekonomik pratikleri faaliyete geçirmek için nasıl örgütleniyorlar? Toplumsal mücadelenin güncel durumunda anarşist ekonomilerin karşısına çıkan zorluklar ve fırsatlar nelerdir? Ve toplumun devrimci dönüşümüne ve kapitalizm yerine hiyerarşik olmayan, yabancılaşmamış üretim ve paylaşım biçimlerinin konmasına ne derece anlamlı bir katkı sunuyorlar?

Ardından, kapitalizme direnmenin bir biçimi olarak anlamlı olan, anarşistlerin günlük işlerin örgütlenmesinde sergiledikleri çeşitli ekonomik pratikleri incelemeye başlıyorum. Daha sonra bu pratikleri devrimci anarşist düşünce içindeki birkaç önemli güncel kavram çerçevesine yerleştirmeye çalışacağım: doğrudan eylem, faaliyetle propaganda ve yıkıcı politika. Kuşkusuz çoğu anarşist geleneksel ekonomiye de katılır—ücretli çalışır, satın alır, hizmet ücreti öder. Fakat burada bizi ilgilendiren şey anarşistlerin bu yaygın üretim, tüketim ve değişim biçimlerine karşı giriştikleri pratiklerdir.

Anarşistlerin uyguladıkları çeşitli ekonomik pratiklerin bir taramasına dönmeden önce seçilen örneklerin geniş yelpazesine dikkat çekmek gerekir. Bazı okurlar buradaki bazı örneklerin aslında anarşist olmadıklarını öne sürerek dahil edilmesine itiraz edebilirler. Örneğin alternatif para birimleri sembolik değişim aracı olduğu için ve işçi kooperatifleri ücret ödendiği için, anarko-komünistler tarafından eleştirilecektir. Bu yüzden bahsedilenler kapitalizmin içinde birer ada olmakla kalmayıp, ücretlerin olmadığı ve ürünlerin değişimle değil ihtiyaca göre paylaşıldığı, bir anarşist-komünist toplum öngörüsü olmak için de yeterli değildir. Benzer şekilde, uygarlığın primitivist eleştirisini kuvvetle savunan anarşistler burada verilen çoğu örneğe, evcilleşme ve akılcılık temelinde devam ettikleri için kesinlikle itiraz edecektir.

Bunlar kesinlikle temelli itirazlardır. Yine de yelpazeyi olabildiğince geniş tutmayı seçtim, çünkü en azından anarşizmle yeni tanışan ve iç tartışmalarına aşina olmayan okurlar bu alandaki pratiklerin tüm çeşitlerinin tanıtılmasını ve kararın kendilerine bırakılmasını hak ederler. Fakat daha genel olarak pratikteki anarşist ekonomi tartışmasının tamamının mükemmelliğe uzak ve deneyselliğe yakın bir mercekle altında gerçekleşmek zorunda olduğunu vurgulamak isterim. Bu, Terry Leahy'nin tasfiyeci ve karma stratejiler arasında yaptığı ayırımdır, yani anarşist idealleri tümüyle içeren stratejiler ve bazı yönlerden kapitalizme dayanmaya devam edenler arasındaki ayırım.<sup>1</sup> Karma stratejiler her zaman toplumsal direnişin anarşist repertuarının bir parçası olmuşlardır. Ama önemli olan karma stratejilerin, arzulanan toplumsal değişimin amacını (yani kapitalist sistemin bir reformunu) zaten içeren bir strateji olarak mı, yoksa kapitalist toplumsal ilişkilerin her yere nüfuz etmiş olması karşısında zorunlu ama geçici bir

<sup>1</sup> T. Leahy, Anarchist and Hybrid Strategies, The Gift Economy, Anarchism and Strategies for Change <http://>

ödün, daha kapsamlı toplumsal değişime doğru bir sıçrama tahtası olarak mı görüldüğüdür. Leahy'nin savunduğu gibi,

Karma stratejiler bir ölçüde kapitalizmle ortakyaşar. Kapitalizmin bazı aşırılıklarını iyileştirdiği için kapitalist sınıfın işine yarıyor gibi görülebilir. Fakat aynı zamanda bir sistem olarak kapitalizmin kültürüne ve ekonomisine karşıttırlar. Yeterli zaman ve yaygınlık sağlandığında kapitalizm yerine tamamen farklı bir şey getirirler... Anarşist ütopyanın sunduklarının en iyisinden başka bir şey istemeyenler için yapılacak şey, seyyar olmak ve karma fırsatları çıktıkça yakalamak ve tükendiklerinde tekrar yola devam etmektir.<sup>2</sup>

Aşğıdaki örnekleri bu kapsayıcı ve deneysel ruhla sunuyorum. Yer sınırlı olduğu için tartışma yüzeysel kalsa da, bu sergileme boyunca ilgili kaynaklara referans verdim ve okuyucuyu daha fazla bilgi ve analiz için buralara yönlendiriyorum.

---

[www.gifteconomy.org.au/page25.html](http://www.gifteconomy.org.au/page25.html) (24 Eylül, 2011'de bakıldı).

<sup>2</sup> Aynı yerde.

# Anarşist Ekonomik Pratiğin Çeşitleri

## Çekilme

Belki de bir pratikten ziyade bir “pratik etmeme” olarak daha iyi tanımlanabilecek olan, “çekilme” terimi anarşistlerin çeşitli şekillerde kapitalist ekonominin merkezi kurumlarına —öncelikle de ücret sistemine ve satılan malların tüketimine— katılmaktan imtina etmesini belirtir. Böyle bir stratejinin amacı, kapitalizmin girdileri olan insan emeği ve kültürel meşruiyeti azaltmak ve enerjisini bitirerek kapitalizmi zayıflatmaktır. Kuşkusuz kapitalizm ilişkilerin yaygınlığı yüzünden çekilme seçenekleri en iyi halde bile kısmi kalıyor. Çoğumuz hayatta kalmak ve başka bir şekilde elde edilemeyen ihtiyaçları satın almak için başka birine çalışmak zorundayız. Yine de kapitalizme katılımı önemli ölçüde azaltılabileceği ya da kapitalizmin farklı nitelikteki boşluklarını bulmanın yolları vardır. Anarşistler tam zamanlı iş aramak ve hayat boyu bir kariyer peşinde olmaktansa yarı zamanlı ya da gezici işleri tercih edebilirler. Belki de zorunlu olarak ve yabancılaşmış üretimde çalışmanın kaldırılması yolunda, temel ihtiyaçlarını karşılayacak kadar kazanırlar ama çok gerekli olmadıkça ücretli işlere fazla zaman ayırmazlar.<sup>1</sup> Barınma konusunda, bir yaşam alanını kiralamak yerine işgal etmek de kapitalizme katılmaktan imtina etmektir. Gerçi bu seçenek çoğu ülkede daha kısa sürdürülebilir çünkü neredeyse kesin olarak boşaltma ile son bulur. Anarşistler ayrıca dayanıklı malları tekrar kullanarak ve geri dönüşüme sokarak, yiyecekleri marketten satın almak yerine atıkları değerlendirerek ya da kendi yetiştirerek metaların parayla dolaşımını azaltabilirler.<sup>2</sup> Böyle pratikler tek başlarına hiçbir zaman kapitalizmi yok edemezler çünkü son tahlilde kişisel yaşam şekli seviyesinde kalırlar ve kapitalizmin boşluklarında var olmak ve artıklarını tüketmek için onu varlığının devam etmesine bağlıdırlar. Yine de çekilme stratejileri, kapitalizmden ayrı bir alan yaratmanın yanı sıra mutluluğun yolunu işyerine ve tüketime adanmak olarak gösteren kapitalizm ideolojilerin reddini ifade ettikleri için diğer pratiklerle iyi bir bütün oluştururlar.

## Anarşist sendikalar

Çoğumuz ücretli emekten kaçamıyoruz ama haklarımızı korumak ve kapitalist işyerindeki koşulların iyileştirilmesi için mücadele etmek için anarşist bir sendikaya katılmak yararlı olur. Bugün en büyük anarşist sendikalar İspanya’da (CNT, CGT) ve Fransa’dadır (CNT-AIT). İngilizce konuşulan ülkelerde kilerin en önemlisi Dünyanın Endüstri İşçileri (IWW) dir. 2000 üyesinin çoğu ABD’dedir ama Kanada, İngiltere ve Avustralya’da üyeleri vardır.<sup>3</sup> Yüzyıl önceki şatafatlı günlerine kıyasla çok küçülmüş olsa da IWW —çoğunlukla matbaa, geri-dönüşüm, perakende ve sosyal hizmetler sektörlerindeki— birçok küçük ve orta ölçekli firmada çok aktiftir. Son on yılda, New York şehrindeki göçmen antrepo işçilerini örgütlemenin yanı sıra örgütlü Starbucks kahve zincirinde çalışan baristaların mücadelesi ile öne çıktı. Anarşist sendikalar üyelerinin gözünde sadece kapitalist sistemde işçilerin adına mücadele eden örgütler değil, daha çok, sistemi ortadan kaldırmayı amaçlayan radikal toplumsal hareketin parçasıdır. IWW’nin anayasasının girişinde belirttiği gibi, işçi sınıfı ve işveren sınıfı arasındaki mücadele “dünyanın tüm işçile-

<sup>1</sup> Karşılaştırma B. Black, *The Abolition of Work and Other Essays* (Port Townsend, WA: Loompanics, 1986).

<sup>2</sup> See J. Shantz, “One Person’s Garbage...Another Person’s Treasure: Dumpster Diving, Freeganism and Anarchy,” *Verb* 3, no. 1 (2005).

<sup>3</sup> F. S. Lee and J. Bekken, introduction to *Radical Economics and Labor*, ed. F. S. Lee and J. Bekken (London: Routledge, 2009).

ri sınıf olarak örgütlenip üretim araçlarını alıp ücret sistemini kaldırarak dünya ile uyumlu yaşayana dek sürmelidir.<sup>4</sup> Bu anarko-sendikalizmin stratejisidir.<sup>5</sup> Bütün sektörlerde işçilerin çoğunluğunun militan işyeri örgütlerine katılmaları, örgütlü güçleriyle kapitalizmi zayıflatıp genel grev yapmaları. Bu noktada işçiler üretimi sadece daha iyi şartlarla pazarlık etmek için durdurmayacaklar, aynı işçi sendikalarının ekonomiyi komünlerle birlikte demokratik planlama ile çalıştıracakları, anarşist bir toplum kurmak için fabrikaları ve arazileri işgal edecektir.

**Uri Gordon:**

*Loughborough Üniversitesi'nde Politik Teori konusunda öğretim üyesidir ve anarşist hareketin güncel tartışmaları üzerine araştırmaları vardır. “Anarşi Yaşıyor! Pratikten teoriye Anti-otoriter politika” (Pluto yayınları, 2007) kitabının yazarı ve “Duvara Karşı Anarşistler: Doğrudan Eylem ve Filistin Halk Mücadelesiyle Dayanışma” (AK, 2013) nın editörlerindedir. İngiltere ve İsrail başta olmak üzere Avrupa'daki birçok mücadeleye aktif katılmıştır.*

## İşyeri ve üniversite işgalleri

Eylemin “üretim noktasında” gerçekleştirilmesi açısından sendikalizmle ilişkili başka bir taktik de işyeri işgalleridir. Bu tip eylemlerde, işçiler —işten atılmaları direniş aracı olarak, grev sırasında grev kırıclarını işe alınmasını engellemek için, daha yaygın ekonomik kriz ve toplumsal ayaklanma koşullarında üretimi kendi eline alıp yönetmek için—kendilerini fabrikaya kapatırlar. Geçen yüzyıl boyunca işyeri işgalleri dalga dalga gerçekleşti. En önemlileri İtalya'da 1920 “sıcak yazı”,<sup>6</sup> Fransa'da 1968 Mayıs olayları,<sup>7</sup> ve 2002 Arjantin ayaklanmasıdır.<sup>8</sup> Yakın zamanda, son finansal krizin ardından gelen işten çıkarmalar ve fabrika kapatmalarına tepki olarak —İngiltere'de ve Kuzey İrlanda'da Visteon otomobil fabrikaları (önceden Ford) Kanada'da yedek parça üreticisi Aradco, ve Şikago'da Republic Pencere ve Kapı fabrikası dahil olmak üzere— daha şimdiden birkaç fabrika işgali oldu. Bu işgaller sonunda yönetimle anlaşarak işçilere daha iyi tazminatlar sağlasa da, aynı zamanda dayanışmanın güçlü bir örneğini gösterdiler ve işçilerin militanlığının yükseldiğine ve bunun genişlemesinin mümkün olduğuna işaret etti.

İşyeri işgalinin mantığını “bilgi fabrikasına” genişleterek,<sup>9</sup> üniversite işgalleri de yüksek öğretimin şirketler tarafından işgaline karşı direnmeleri ve öz-yönetim uygulamaları ile birer anarşist ekonomik pratiği olarak görülebilir. Üniversite işgalleri, Fransa 1968 Mayıs ve 2008 kışındaki Yunan isyanlarında olduğu gibi geniş çaplı protesto dönemlerinin özelliklerindedir. 2008'de New York şehrindeki New School, yöneticisinin yeniden yapılanma politikalarını protesto etmek için işgal edildi ve İngiltere'de otuzu aşkın üniversite, İsrail ordusunun Gazze saldırısını protesto etmek için işgal edildi. En son, İngiliz öğrenciler harçlardaki artış ve eğitim bütçesindeki kesintilere tepki olarak ülke çapında işgaller gerçekleştirdiler.

<sup>4</sup> Bkz. Industrial Workers of the World, Preamble & Constitution of the Industrial Workers of the World (Cincinnati, OH: IWW, 2009).

<sup>5</sup> Bkz. R. Rocker, Anarcho-Syndicalism (London: Pluto, 1989).

<sup>6</sup> Bkz. P. Spriano, The Occupation of the Factories (London: Pluto, 1975).

<sup>7</sup> Bkz. R. Gregorie and F. Perlman, Worker-Student Action Committees: France, May '68 (Detroit: Black & Red, 1970).

<sup>8</sup> Bkz. J. A. Gutiérrez, “Workers Without Bosses,” Red and Black Revolution 8 (2004) <http://www.struggle.ws/wsm/rbr/rbr8/argentina.html> (accessed September 24, 2011).

<sup>9</sup> Bkz. S. Aronowitz, The Knowledge Factory: Dismantling the Corporate University and Creating True Higher Learning (Boston: Beacon, 2001).

## Kooperatifler ve komünler

Kooperatifler üretim, tüketim ya da barınma için kurulabilen, demokratik olarak çalıştırılabilen birliklerdir. Bu şekilde işçilerin kooperatifleri, işçilerin sahip olduğu ve yönettiği işletmelerdir. Üretim, harcama ve ücret hakkındaki kararları yöneticilerin otoriter olarak verdiği ve işçilere zorla kabul ettirildiği, normal özel firmalardan farklı olarak kooperatiflerde bu kararlar demokratik olarak, her bir işçinin eşit söz hakkı olan toplantılarda alınır. Tüketici kooperatifi ise düzenli olarak toptan mal almak (çoğunlukla gıda) ve düşük fiyatla üyelerine dağıtmak için bir araya gelen bir grup insandır. Barınma kooperatifleri genellikle üyelerinin odalarda kaldığı ve komünal kaynaklarını paylaştıkları bir binaya sahiptir. Kooperatifler genellikle İngiltere'deki ilk tüketici kooperatiflerinden Rochdale Eşitlikçi Öncüler Cemiyeti'nin 1944'te kabul ettiği yedi "Rochdale Prensipleri"ne benzer prensiplere bağlı kalırlar. Güncel örneklerinden birinde şöyledir: Açık ve gönüllü üyelik; üyeler arasında eşit kontrol; faiz ya da temettü olarak sınırlı yatırım getirisi; karın üyeler arasında adaletli dağılımı; ticari amaçlara ek olarak eğitim ve toplumsal amaçlar; diğer kooperatiflerle işbirliği ve toplumsallık.<sup>10</sup> Komünler, üç tipteki kooperatifleri tek düzende birleştiren, amaca yönelik topluluklar olarak görülebilir. Üyeler tek bir evde ya da köydeki ayrı hanelerde birlikte yaşarlar, üretken kaynakları (tarım arazisi ve atölyelerin yanı sıra kolektif işletilen hizmet ya da turistik birimleri) ortaklaşa sahiplenirler ve tüketimlerini kolektif olarak yönetirler. Komünler belki de anarşist ekonominin en iddialı çeşididir çünkü anarşist ekonominin özel bir eylem olarak değil geniş çapta, günlük hayatın her alanında uygulanabileceği ortamlardır.

## Yerel para birimleri

Katılanların kar etmeden ya da standart ulusal para birimini kullanmadan mal ve hizmet değişimi yapabileceği gönüllü, öz-yönetimli ağlar, son iki onyılıda dünya çapında hızla çoğaldılar. Otuz iki ülkeden böyle 152 sistem, Bütünleyici Para Birimi Bilgi Merkezi'ne kayıtlı gözüküyor ve bunların toplamda yaklaşık 338.000 üyesi ve yıllık 56 milyon doları aşan işlem hacmi bulunuyor.<sup>11</sup> Bu sistemler, yasal ulusal para yerine bağımsız değişim aracı olarak yerel para birimi ve kredilerin değişik biçimlerini kullanırlar. Bu krediler, kupon ya da notlar ulusal paraya denk olabilirler ya da çalışma saati gibi farklı bir standarda dayalı olabilirler. İngilizce konuşulan ülkelerde en yaygın çeşidi Yerel Takas Ticaret Sistemi'dir (LETS). Bir LETS üyelerine her yıl, her birinin becerilerini, sundukları hizmetleri ve iletişim bilgilerini bildirdiği bir rehber gönderir. Her yeni üye, normalde bir saat çalışmaya karşılık gelen "kredi"lerden bir miktar alır ve diğer üyelerden hizmet alarak bunları harcayabilir ya da hizmet vererek kazanabilir. Yerel para birimleri, yerel üretimin tüketimini teşvik eder ve zenginliğin büyük şirketler tarafından kaçırılması yerine topluluk içinde dolaşmasını sağlar. Yaratılan değişim ağı aynı zamanda topluluktaki dayanışmayı ve karşılıklı yardımlaşmayı artırmaya yarayabilir. Böyle sistemler genelde açıkça anti-kapitalist değildir ve standart ekonominin tamamen yerini almaktan ziyade tamamlayıcı olarak tanıtılırlar, ama anarşistler bir karma strateji olarak böyle sistemleri başlatıp katılırlar.

## Bomba Değil Gıda

ABD'de yaygın olarak düzenlenen Bomba Değil Gıda etkinliklerinde, anarşistler besleyici vegan yemekler pişirip kamusal alanlarda parasız dağıtırlar. İlk BDG grubu, 1980'de Cambridge, Massachusetts'te nükleer ve diğer silahlara karşı kampanyaya eşlik etmek için kuruldu. Bu pratik hızla yaygınlaştı

<sup>10</sup> Radical Routes, How to Set Up a Workers' Co-op (2008), <http://www.radicalroutes.org.uk/publicdownloads/wc.pdf>. (24 Eylül, 2011'de bakıldı).

<sup>11</sup> CCRC, Online Database of Complementary Currencies Worldwide (2009) <http://www.complementarycurrency.org/ccDatabase/> (accessed September 24, 2011).

ve bugün dünyada faal 400'den fazla gruba ulaştı. BDG etkinlikleri açıkça yardımseverlikten ziyade bir protesto eylemi olarak sunulur. BDG, bir yandan ödeme gücünden bağımsız temel insan hakkı olarak gıda fikrini desteklerken, diğer yandan toplumsal ihtiyaçlar yerine ordu ve silah endüstrisine aktılan devasa yatırımlara karşı toplumsal muhalefet yaratır. Hareketin elkitabına göre, “Bombaları durdurmaya en çok katkı sağlayan şey bizim ölüm kültürünün ekonomik ve politik yapılarından çekilmemizdir. Bireyler olarak çoğumuz savaş-vergisi direnişine katıldık; örgütlü olarak, yaygın ekonomik paradigmanın dışında çalışıyoruz. Kar için çalışmıyoruz; aslında dağıttığımız gıdanın değeriyle karşılaştırıldığında çok az parayla faaliyet gösteriyoruz.” Tümüyle şiddetsiz doğasına rağmen BDG etkinlikleri çoğu zaman, çoğu yerel yönetimin yoksullara ve evsizlere karşı düşmanlığını yansıtan, engellemelere ve gözaltılara maruz kalır. BDG grupları düzenli etkinliklere ek olarak aktivist toplantıları ve protesto kampları için de yiyecek sağlıyorlar ve San Francisco depremi ve Katrina Kasırgası gibi büyük afet bölgelerine ilk gidenlerden olmuşlar ve felaketzedelere yemek sağlamışlardır. Bu ağ aynı zamanda, aktivist gruplarda oybirliği ile karar-alma pratiğinin yaygınlaşmasına büyük katkılar sunmuştur.

## Bedava dükkanlar ve “gerçekten, gerçekten bedava pazarlar”

Bunlar giysi, kitap, alet ve ev gereçleri gibi malların —yanı sıra bisiklet tamirinden tarot falına kadar servislerin— para kullanmadan alınıp verilebildiği geçici ya da sabit mekanlardır. Bedava dükkanlar genelde işgal edilmiş mekanlarda ve kültür merkezlerinde sabit bir yerde kurulurken, “gerçekten, gerçekten bedava pazarlar” genelde her ayın son haftasonu yapılan düzenli etkinliklerdir. Bu iki inisiyatif de —Bomba Değil Gıda gibi— bir hediye ekonomisini ortaya koyar ve yayarlar. Hediye ekonomisi, antropolojide kabile ve geleneksel toplumlar bağlamında geniş olarak araştırılmıştır, ama herhangi bir aile ya da arkadaşlık ağı içerisinde de kolayca görülebilir.<sup>12</sup> Hediye ekonomilerinde bireyler diğerlerine bedava mal ve hizmet verirler ve karşılığında anında hiçbir şey almazlar. Fakat davranışlarında hediye verme pratiğini sürdürürken yaygın karşılıklı kültürünün bir parçası olarak onlar da hediye alacaklarını bilirler. Bir anarşist pratik olarak hediye ekonomisi, tümüyle farklı bir değişim kültürünü başlatarak kapitalizme en uzak yerde duruyor ve onun yapılarına katılımı en aza indiriyor.

## Kendin-Yap kültürüyle üretim

Anarşizmin, Dada ve soyut dışavurumculuktan beat şiiri ve bilim-kurguya kadar, sanatsal ve karşı-kültür hareketleri ile ilişkili uzun bir tarihi vardır. Daha yakın zamanlarda, anarşistlerin görsel sanatlar, tiyatro ve müzik alanlarında öne çıkan bir etkisi, kültür üretiminde kendin-yap ruhunun yükselmesi olmuştur. Bu yaklaşımda, sanat ve kültür üretimi, halka ait ve profesyonel olmayan, şirket çıkarlarından ve kapitalist kültür endüstrisinin baskılarından bağımsız bir etkinliktir. Ekonomik bir pratik olarak KY etiği, kültürel üretimde ulaşılabilirlik, kamu, özerklik ve kendine-yeterlik gibi anarşist değerleri sergiler. Politik pratik olarak çoğu zaman anarşist mesajlar ve toplumsal eleştiriye eşlik eder ve güncel anarşist aktivizmin yükselişinde başlıca ilham kaynaklarından biri olmuştur.<sup>13</sup> Bu yaklaşımın geliştirildiği belki de en önemli alan punk hareketiydi. Çoğu punk grubu kendi müziklerini kendi kaydedip bağımsız etiketle üreterek yola çıkar, gösterilerini ticari yerler yerine evler ve garajlarda yaparlar. KY kültürü, punk hayranları arasında albüm ve konser yorumları yanı sıra şiir, çizgi roman, makale ve tarifler içeren, fotokopi ve kolajla oluşturulan resimler, elle çiziktirilmiş ve baskı harflerin karışımı ile üretilen amatör fan dergi (fanzin ya da zin olarak bilinir) akımını yarattı. Punk müzikten bağımsız olarak KY etiği,

<sup>12</sup> Bkz. M. Maus, *The Gift* (London: Routledge, 1969), and J. Carrier, “Gifts, Commodities, and Social Relations: A Maussian View of Exchange,” *Sociological Forum* 6 (1991): 119–136.

<sup>13</sup> Bkz. G. McKay, *DiY Culture: Party & Protest in Nineties Britain* (London: Verso, 1998).



kamusal alanlarda gösteri yapan sokak tiyatrosu topluluklarının çalışmalarında, işgal mekanlarında sergi açan anarşist sanat kolektiflerinde ve internette ortaklaşa web tasarımı yapılan projelerde açıkça görülür.

## Elektronik Kolektifler

Kendi başına bir anarşist inisiyatif olmasa da, yorumcuların dikkati çektiği üzere, internetin özgürlükçü ve komüniter özellikleri vardır: “hiyerarşik olmayan bir yapı, düşük işlem giderleri, küresel arama, ölçeklenebilirlik, hızlı cevap süresi ve müdahale-atlatmaya yarayan (dolayısıyla sansürü engelleyen) alternatif bağlantılar.”<sup>14</sup> Madalyonun diğer bir yüzü (e-tüketimcilik, gözetleme ve sosyal yalıtım) olsa da, internetin merkezleşmiş yapısı “kolektife dayalı, denklemlerle ortak üretim” ve “gruba genelleştirilmiş değişim”e dayalı özgür bilgi ekonomisine önyak olmuştur.<sup>15</sup> GNU/Linux işletim sistemi ve Wikipedia projelerine katkıda bulunanlar parasal karşılık almadan bilgiyi üretip dönüştürürler. Motivasyonları “hacker etiği” ile ifade edilen itibar ve yaptığı işten aldığı keyiftir.<sup>16</sup> Birçok anarşist elektronik kolektifin gelişmesinde aktif katılımcıdır ve Avrupa’da ayrıca gelişmiş bir HackLab —toplama bilgisayarlar ile bedava internet erişimi ve programlama eğitimi sağlayan kamusal alanlar— ağı vardır.

---

<sup>14</sup> Bkz. R. Hurwitz, “Who Needs Politics? Who Needs People? The Ironies of Democracy in Cyberspace,” *Contemporary Sociology* 28 (1999): 655–661.

<sup>15</sup> Bkz. Y. Benkler, “Coase’s Penguin, or, Linux and The Nature of the Firm,” *Yale Law Journal* 112 (2002):369–446; and T. Yamagishi and K. Cook, “Generalized Exchange and Social Dilemmas,” *Social Psychology Quarterly* 56 (1993): 235–248.

<sup>16</sup> Bkz. P. Himanen, *The Hacker Ethic and the Spirit of the Information Age* (New York: Random House, 2001).

# Anarşist Ekonomi ve Devrimci Strateji

Günümüzde uygulandığı şekliyle anarşist ekonominin somut örneklerine baktığımızı göre, tartışmanın ikinci aşamasına geçebiliriz: Böyle örnekler daha geniş devrimci anarşist hedeflere nasıl bağlanabilir ve bu bağlamda karşılaşılabilecek fırsatlar ve zorluklar nelerdir? Bu soruları netleştirmek için bu pratikleri yorumlayabileceğimiz üç farklı stratejik bakış açısı önermek istiyorum: yapıcı doğrudan eylem, faaliyetle propaganda ve yıkıcı politika.

Anarşist politikanın ana unsurlarından doğrudan eylem ruhu çoğu zaman sadece yıkıcı ve önleyici biçimiyle tanınır. Örneğin eski bir ormanın kesilip tarla yapılmasına karşı çıkan anarşistler kendilerini ağaçlara zincirleyip buldozzerleri engelleyerek ya da çalışmalarına sabotaj yaparak doğrudan eylemde bulunurlar. Bu anlamda doğrudan eylem çoğu zaman, imza toplayan politikacılar ya da mahkemeler aracılığıyla hukuki engelleme oluşturmak —adaletsizliği düzeltmeleri için anarşistlerin karşı çıktığı kurumlara başvurarak sembolik meşruiyeti aynı kurumlara genişleten bir “talep politikası”—gibi başka eylem yollarına karşı yapılır. Yine de doğrudan eylemin, anarşist ekonominin şimdiki zamanda yapılan pratiğinde görülen, yaratıcı ve yapıcı bir yönü de vardır. Yapıcı doğrudan eylem demek, farklı toplumsal ilişkilere dayalı bir dünya arayışında olan anarşistlerin bu dünyayı kendilerinin inşa etmesi demektir. Bu bağlamda, toplumsal değişimin başarılı olması için mevcut kurumlara saldırmanın yanı sıra (yerine değil) kapitalizmin, devletin, ataerkilliğin vb. yerine gelecek örgütlenme biçimlerini hazırlayıp geliştirmek gerekir. Bu yüzden, bugün anarşistlerin uyguladığı kooperatifler, Kendin-Yap kültürü ve hediye ekonomileri kapitalizmin yerine geçecek gerçekliklerin alt yapısı olarak görülebilir. Tamdik Wobbly sloganını kullanırsak, “yeni toplumun yapısını eskisinin kabuğunda oluşturulması.”<sup>1</sup>

Bu bağlamda, anarşist ekonomik pratiklerin sonuçta kapitalizmin dışında değil içinde işlediği anlayışı önemlidir. Yukarıdaki taramada görüldüğü gibi, anarşist ekonomi pratik biçimlerinin çoğu hiçbir şekilde kapitalist ekonomiden tamamen kopmuş değildir. Aslında çoğu, kapitalizmin içinde olsa da farklı bir iç mantık ile işleyen ve insanlar arasında alternatif toplumsal ilişkileri yayıp çoğaltarak egemen sistemi sürekli içeriden çökertmeye çalışan adalar olarak görülebilir. Oyunun adı bulaşmadır, ama kapitalizme bulaşma girişimi, aynı zamanda karşılığında bulaşılma, dahil olma süreci, ya da Situasyonist terimi kullanmak gerekirse geri-entegrasyon tehlikesini taşır. Anarşist ekonomik pratikler, projenin finansal sürdürülebilirliği zamanla politik öneminden daha öncelikli hale geldiği ve sadece başka bir tür işletme olduğu durumu engelleyebilir mi? Bu cevaplama kolay bir soru değil. Ama Andy Robinson’un yorumunda dediği gibi, anarşist kalmak için, anarşist işletme bir araç olarak çalışır, sistemden dışarı doğru bir akışın aracı olarak, hiçbir zaman kendinde bir amaç olarak değil. Bir anlamda sistemin içinde çalışıyor, egemen biçimleri ve araçları kullanıyor olabilir; ama niyet ve arzu seviyesinde dışarıda kalmalıdır ve hiçbir zaman bu biçimlere ve araçlara indirgenememelidir. Bunlar her zaman, bir amaç için kullanılıp amaca hizmet etmediğinde atılacak stratejik tercihler saymalıdır. Şüphesiz, geri-entegrasyon tehlikesinin gergin ipi, onu böyle ifade ederek yok olmaz... Ama bu riski az çok yaratıcı yollarla, dışarıya olan isyankar arzuyu sürdürmek konusunda az çok etkili yollarla aşmak mümkündür.<sup>2</sup>

Geri-entegrasyon konusundaki yapılan bu yorumlar, iki yoruma daha yol açıyor. İlk olarak; anarşist ekonomik pratikler, stratejik boyutunun yanı sıra anarşistler arasındaki daha geniş, “öncü politikaya” etik bağlı olmalıdır—yani kullanılan araçların kendileri, anarşist toplumsal geleceğin embriyo halindeki temsilleri olmalıdır. Böylelikle anarşist değerler günlük eylem ve pratikte ifade bulurlar ve eşitlikçi toplumsal ilişkilerin sadece “devrimden sonra” geçerli olmasını beklemek yerine hareketin kendi evinde

<sup>1</sup> Industrial Workers of the World, Preamble.

<sup>2</sup> A. Robinson, “Thinking from the Outside: Avoiding Recuperation,” *Anarchy: A Journal of Desire Armed* 64 (2007): 37–49.

gerçekleştirilmesi vurgulanır.<sup>3</sup> İkinci olarak; yapıcı doğrudan eylem içinde, stratejik ve etik boyutlarından çok ayrı, bireyci anarşist bir motivasyonun işbaşında olduğu görülebilir. Bireyci bakış açısıyla aktivistler anarşist pratiklere, sadece toplumu değiştirmek için değil, basitçe böyle farklı toplumsal ilişkiler içinde yaşamak ve kapitalist toplumun beklentilerine uyum sağlamaktansa yoldaşları ile eşitçe yaşamak arzusu ile katılırlar.

Fakat stratejik boyuta dönersek, hemen bir soru ortaya çıkar: Eğer yeni toplumun inşası anarşistlerin kendi işi olacaksa, katılanların sayıca az olması bunun ümitsiz bir beklenti olduğunu gösterir. Güncel anarşist ekonomik pratikler kitle hareketine dönüşmedikçe, ilham verici fakat önemiz çabalar olarak kalacaklardır. Bu aşılabılır mi?

Bu bizi, anarşist ekonomi pratiklerine bakabileceğimiz ikinci prizmaya getiriyor—faaliyetle propaganda. Bu terimin on dokuzuncu yüzyıl sonunda bombalamalar ve suikastlar ile dar açıdan ilişkilendirilmesi ile kazandığı kötü şöhretine rağmen, faaliyetle propaganda, daha geniş anlamda, anarşist eylemin olası örnek niteliğindeki doğasına işaret eder. Bu bağlamda, en etkili anarşist propaganda, anarşist toplumsal ilişkilerin gerçekten uygulanması ve sergilenmesidir. Halka görünür şekilde anarşist ekonomi pratiği, geniş bir izleyiciye alternatif ekonomik düzenlemelerin ne kadar mümkün ve arzulanır olduğunu göstermeye yarar. Kaynak ve gelir paylaşımının yaşayan pratikleri, hediye ekonomileri, vb. insanlara örnek yoluyla doğrudan ilham verebilir ve onları bu pratikleri uygulamaya teşvik edebilir. Sınırlı ölçekte de olsa, insanların patrosuz ya da lidersiz yaşayabileceğini güncel pratikte göstermek, insanları kağıt üzerinde ikna etmekten daha kolaydır. Gandhi'nin de savunduğu gibi, "reformcunun işi, kendi davranışıyla imkanı olanı açıkça göstererek, imkansız imkanı yapmaktır."<sup>4</sup> Ya da, "gerçekten, gerçekten bedava pazarlar" pratiği konusunda yorum yapanlardan birinin sözleriyle: Bedava Dükkanlara uzun süre katılmak, insanların işe yaramaz şeylere erişimi kısıtlandığında onu şiddetle arzulanmasına neden olan materyalist şartlanmayı ortadan kalkıyor, ve anarşist alternatifin ne kadar mümkün ve doyurucu olduğunu gösteriyor. Bu aynı zamanda ilerideki mücadeleler için bir başlangıç noktası sunuyor: Eğer ulaşabildiğimiz kıt kaynaklarla bunu yapabiliyorsak, toplumun tüm zenginliği ile neler yapabiliriz?<sup>5</sup>

Aynı zamanda, bütün bu stratejilerin doğalarından gelen bazı sınırları var gibi gözüküyor. Sonuçta bu bölümde tartışılan çeşitli anarşist ekonomik pratikler son kırk yılda Batı toplumlarında sürekli vardı. Yine de, amaçladıkları geniş çapta toplumsal dönüşümün yakınına bile yaklaşamadıkları görülüyor. Bir yandan, anarşist hareket o kadar küçük ki en kararlı ve görünür çabaları bile okyanusta bir damla gibi. Diğer yandan politik elit, gerek aktivistleri doğrudan engelleme ve öcü gibi gösterme olsun, gerek kamunun dikkatini güvenlik ve ulusalcı gündemlere kaydırmak ya da en iyi durumda bile, sistemin bütününde direncini artırırken kapitalizmin en sömürücü yanlarını düzelden ufak ödünlerle, toplumsal değişim hareketlerinin tekerine çomak sokmakta çok becerikli olduğunu kanıtladı. Görünüşe göre toplumsal adalet ve insan özgürlüğünün artırılması için etik sorumluluk, görece az sayıda insan için motivasyon sağlıyor ve nüfusun geniş kesimlerinin gerçek maddi çıkarları olmaksızın, mevcut toplumsal, ekonomik ve politik yapılardan ayrılışı müjdeleyen bir kitle hareketinin ortaya çıkması için bir umut yok.

Ve son noktaya geliyoruz: Neyse ki ya da maalesef, böyle motivasyonların koşulları hızla oluşuyor. 21. yüzyılın bileşik krizleri—iklim değişikliği, finansal erime ve petrol üretiminde yaklaşan zirve—geniş çaplı toplumsal dönüşüm için tek umut olabilir. Kapitalizm, gittikçe azalan enerji rezervleri ve iklim dengesizliği ile gerçekten sürdürülemez hale gelirken, Batıdaki anarşist azınlığın çağırdığı halklar belki de sistemden kopmanın kendi maddi çıkarları olduğuna karar verebilirler. O zaman anarşistlerin ve destekçilerinin görevi, kademeli ve yavaş yavaş bir toplumsal değişim değil, halkların endüstriyel çöküş sürecini devrime dönüştürmesini sağlayacak inisiyatifleri yaratmasıdır. Böyle girişimlerin başarılı sonuçları, ne (belki de kapitalizmden çok feodalizmi andıran) hiyerarşik toplumsal ilişkilerin daha yerel kendine-yeterli biçimlerde devamı, ne de barbarlık ve çete savaşları ile bir Mad Max senaryosuna doğru çürümedir; bilakis, hem önemli ölçüde özerklik oluşturan, hem de bunu yaşama şeklini değiştirmek için

<sup>3</sup> Karşılatırma E. Goldman, afterword to *My Disillusionment in Russia* (New York: Doubleday, 1923).

<sup>4</sup> M. K. Gandhi, "On Another's Land," *Young India*, February 5, 1925, 68.

<sup>5</sup> Bkz. CrimethInc, "The Really Really Free Market: Instituting the Gift Economy," *Rolling Thunder* 4 (2009): 34–42.

kullanabilen insanların olduğu yerlerde farklı nitelikte toplumların ortaya çıkmasıdır. Fakat bunların hiç birinin garantisi yok. Kristal küre hala bulanık görülüyor.

Anarşist Kütüphane



Uri Gordon  
Pratikte Anarşist Ekonomi  
Anarşist Ekonomi Tartışmaları (6)  
16.11.2013

Çeviri: Özgür Oktay - Bu yazı Meydan Gazetesi'nin 14. sayısında yayımlanmıştır.

[tr.anarchistlibraries.net](http://tr.anarchistlibraries.net)